

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^E JAARGANG

WOENSDAG 18 SEPTEMBER 1940

No. 1287

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans; P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,— per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Post-chèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD:

Blz.

De industrie in de binnenstad van Rotterdam door Prof. W. E. Boerman	576
De elasticiteit van de vraag naar veeteeltproducten door Prof. Dr. J. Tinbergen	581
Rotterdam in het eerste kwartaal van 1940 door Mr. W. F. Lichtenauer	583
Aanteekeningen.	
De maatregelen tot herstel van het geldverkeer in België	583
Overheidsmaatregelen op economisch gebied ..	584
Statistieken.	
Bankdisconto's — Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	585—586

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De geldmarkt blijft bij voortdoring gemakkelijk gestemd. In den jongsten tijd waren het vooral de korte termijnen, waarin omzetten plaats vonden, meer in het bijzonder papier per 1 October, dat door banken wordt gezocht in verband met den op dien datum vervallenden tweeden stortingstermijn op het door het Rijk bij een bankconsortium ondergebrachte driejaarspapier. Op $1\frac{3}{8}$ pCt. werd dit papier verhandeld. 1 November-papier was eveneens gevraagd en werd beneden de $1\frac{7}{8}$ pCt. afgedaan. Het nieuwe driejaarspapier ging hier en daar van hand tot hand op $3\frac{1}{8}$ pCt. De ruimte op de geldmarkt heeft zich ook gemanifesteerd op de prolongatiemarkt, waar, nadat gedurende zeer geruimen tijd een rente van 3 pCt. had gegolden, het niveau op $2\frac{3}{4}$ pCt. werd gebracht. De prolongatienoteering kan nu wat meer reëele beteekenis krijgen. Immers, toen een groot aantal fondsen eenigen tijd geleden nog niet genoteerd waren, zoodat alleen nog maar onderpandkoersen bekend waren, terwijl voor de meeste wel verhandelde waarden slechts „fluisterkoersen” golden, was er een groot verschil tusschen het ééne „pand” en het andere. Dienovereenkomstig moest feitelijk voor elken prolongatiepost een rentetarief worden vastgesteld, al naar de mérites van het pand. De prolongatierente, die officieel genoteerd werd, moge daarbij min of meer als leidraad hebben gediend, maar meer beteekenis kon zij uiteraard niet hebben. Thans, nu meer en meer fondsen weer officieel genoteerd zijn, wordt de situatie anders en kan de prolongatierente weer wat uniformer zijn.

Nu er weer wat meer speculatieve belangstelling voor de beurs valt waar te nemen, krijgt ook al uit dien hoofde de dagelijks vast te stellen rente grotere beteekenis. Voorheen was de beteekenis der „oude posten”, waarvoor sedert eenigen tijd de ter beurze vastgestelde prolongatienoteering — vermeerderd met $1\frac{1}{2}$ pCt. — ook weer als basis geldt, grooter dan die der nieuwe posten. Ook in dit opzicht valt er dus eenige wijziging in de positie te constateeren.

De verhouding van de schatkist tot de centrale bank is blijkens den laatst gepubliceerden weekstaat — per 9 September — ongewijzigd gebleven; het direct ondergebrachte schatkistpapier steeg met 1 miljoen, het rentelooze voorschot daalde met eenzelfde bedrag. De biljetten-circulatie, die in de voorgaande weken tot een recordhoogte was gestegen, is dit keer met rond 13 miljoen teruggelopen.

De effectenmarkt gaf blijk van een nerveuzen ondertoon; meer en meer wordt duidelijk, dat de groote mate van onzekerheid, die, zoo lang de oorlog voortduurt, wel niet zal afnemen, een belemmering is voor het tot volle ontwikkeling komen van den beurshandel. Het op Dinsdag 10 dezer tijdelijk sluiten van den hoek „Koninklijke olie” is daarvan een duidelijk symptoom.

DE INDUSTRIE IN DE BINNENSTAD VAN ROTTERDAM.

Een levende, snelgroeïende, zich voortdurend regenererende stad als Rotterdam, waarin telkens weer aanpassing aan gewijzigde omstandigheden geboden is, geeft tal van, vooral stedenbouwkundige, problemen, die om oplossing vragen. En zij werden ook geleidelijk aan opgelost, al behooren vooral de binnenstadsproblemen, als overal ter wereld, tot de moeilijkeren, en al is ons polderland niet het meest geschikt voor stadsuitbreiding, voor bouw- en industrieterrein. Hoe lang duurt het niet, eer de zwaar met grond opgehoogde terreinen eindelijk bouwrijp zijn geworden. En nog versch in ons geheugen ligt de beroering, welke werd veroorzaakt door het plan om den spoorweg uit het Oosten dwars over de oude binnenhavens heen in verbinding te brengen met de hoofdlijn en het Centraal-station.

Niemand kon vermoeden, dat reeds zoo spoedig ruimte zou worden gegeven voor een grootscheepsche oplossing van het binnenstads-probleem. De prijs, die ervoor betaald wordt, is echter wel heel hoog. Immers een der hoofdgangen van de groote stad, de city met al haar motorische krachten, werd met één slag verwoest. En het gaat nu niet alleen om een nieuwe vormgeving, maar tevens om een zorgvuldig aanvoelen, hoe de binnenstad in wezen leefde en werkte, teneinde de nieuw te scheppen kern weer aan alle voorwaarden voor een levend en snelkloppend city-hart te laten voldoen.

Het wezen van de binnenstad wordt bepaald door het daaraan gebonden veelzijdige en fijngeorganiseerde bedrijfsleven. Voor zoover dat bedrijfsleven daar een primaire functie vervult, kan dit niet straffeloos uit de binnenstad worden geweerd; ja het behoort er veeleer te worden aangetrokken; het bepaalde het tempo en de kracht van den hartslag der stad. En daardoor is het van invloed op den economischen polsslag in het geheele gebied, waarin de stad haar dienende taak vervult.

Het gaat hier bij de groote stad om haar levensbelangen, het gaat om primaire economische belangen ¹⁾. Alles wat in de groote stad een centraal en algemeen dienend karakter heeft, behoort zooveel mogelijk in of bij de stadskern te liggen: raadhuis, hoofdpostkantoor, stations (spoor, tram, bus), banken, beurzen, warenhuizen, groote winkelzaken, centrale markten, grossierderijen, handelsdrukkerijen, advocatenkantoren, expeditiekantoren (beurtvaart, bodediensten, enz.), hotels, restaurants, schouwburgen, concertzalen, enz.

De oude stadskern heeft in alle groote steden langzamerhand een zeer speciaal karakter gekregen. Van de verzor-

¹⁾ Zie ook: W. E. Boerman en H. J. Keuning, De verspreiding van eenige groepen van industrieën in het havengebied van Rotterdam. (Tijdschrift voor Economische Geographie, Juli 1933).

C. C. A. Last, De industrie in het 3e district der Arbeidsinspectie, Rotterdam en omgeving (Tijdschr. v. Econ. Geogr. Juli 1933).

W. E. Boerman, Een en ander over de ontwikkeling van het bedrijfsleven in haar beteekenis voor den stedenbouw. (Tijdschr. v. Econ. Geogr., Dec. 1937).

W. E. Boerman, De industrie in het streekplan, mede in verband met plaats en omvang der bebouwing. (Tijdschr. v. Volkshuisvesting en Stedenbouw, April 1939).

L. H. J. Anget, De industrialisatie van Rotterdam. Rotterdam 1934.

L. H. J. Anget, De industriele ontwikkeling van Rotterdam 10 jaren geleden en thans. Rotterdam 1939. (Mededeeling Industrie-commissie Rotterdam, No. 1.)

J. B. J. Ratté, Biedt de Rotterdamse arbeidsmarkt voldoende ruimte voor industriele ontwikkeling? Rotterdam 1940. (Mededeeling Industrie-commissie Rotterdam, No. 2.)

J. W. Bonebakker, De scheepsbouwrijverheid in en om Rotterdam. Rotterdam 1940. (Mededeeling Industrie-commissie Rotterdam, No. 3.)

gende bedrijven vindt men daar hoofdzakelijk die, welke een min of meer eigen karakter dragen. Een betrekkelijk klein aantal groote en speciale zaken weet zich nog in het oude stadscentrum te handhaven, doch sommige daarvan zijn desniettemin gedwongen om in de verschillende stadswijken filialen te openen, omdat de dagelijks verzorgende bedrijven tenslotte toch in de woonwijken zelf aanwezig moeten zijn.

Met het opleggen van beperkingen van bovenaf moet men zeer voorzichtig zijn. Het publiek is op dit gebied meester; het wenscht zelf de prijzen en de kwaliteiten te kunnen vergelijken. Het verdraagt niet het monopolie en het daardoor ontbreken van een automatische prijscontrole in den detailhandel. Sterker nog: gelijksoortige winkelzaken hebben zelfs tot zekere hoogte profijt van elkaars nabijheid. Gezamenlijk hebben zij een sterkere aantrekkingskracht; bij elkaar vormen zij eigenlijk een „markt”. In iedere stad zijn van dit soort marktvormingen voorbeelden aan te wijzen: goud- en zilversmeden, antiquairs, confectiezaken, bontwinkels, magazijnen van huishoudelijke artikelen, enz. zijn vaak in grooten getale bijeen te vinden.

Tal van kleine en middelgroote industriele bedrijven, waarvoor de geheele stad als afzetgebied beteekenis heeft en die daardoor weer een zeker centraal dienend karakter hebben, zijn meer of minder aan het oude-stadsgebied gebonden. En deze binding is nog des te sterker, naarmate de werkingssfeer van de industrieën zich ook buiten de stad zelf uitbreidt, omdat deze gemakkelijk bereikbaar moeten zijn, behalve voor de plaatselijke clientèle ook voor den bezoeker van buiten, die zich bij zijn stadsbezoek in zijn bewegingen bij voorkeur tot de binnenstad beperkt.

De weinig hinderlijke kleine electrische motor scheidt ook in de oude binnenstad een krachtensmogelijkheid voor de kleine bedrijven, die over bestaansmogelijkheid moeten beschikken. Van het stadscentrum uit kunnen zij met bescheiden middelen toch nog een betrekkelijk groot afzetgebied verzorgen en bereiken. Pas wanneer zulke bedrijven groote levenskracht en sterken groei vertoonen, wanneer de knellende banden van de beperkte ruimte te hinderlijk worden, kunnen zij zich verplaatsing naar de aangrenzende stadsdeelen veroorloven. Een eenmaal verworven onafhankelijke positie, een gevestigde naam, enz., maken de gebondenheid aan de city dan minder klemmend.

In de groeiende stad komt de binnenstad als woonstad slechts op de tweede plaats. City-vorming beteekent uitbreiding en intensivering van het bedrijfsleven en tegelijkertijd ontvolking van de oude stadsdeelen ²⁾.

Hoezeer de binnenstad met haar bonte bedrijfsleven de werkers uit alle deelen der stad tot zich trekt, moge blijken uit een viertal kaartjes van de woonplaatsen van het personeel respectievelijk van een bank, van een warenhuis, van een drukkerij en van een fabriek, alle gelegen in den stadsdriehoek. (Fig. 1—4. Voor het jaar 1938!)

Wij zien, dat de woonplaatsen van al het personeel van de bank van R. Mees en Zoonen (fig. 1) niet alleen op den rechter-, doch ook op den linker Maasoever zijn te zoeken. Het personeel van de „Bijenkorf” (fig. 2) bestaat overwegend uit meisjes, wier woonplaatsen meestal worden bepaald door het hoofd van het gezin waaruit zij komen. Hetzelfde geldt voor het personeel der confectiebedrijven en ook voor de fabriek van chocoladewerken van Ringers (fig. 3), welke aan de Baan gevestigd was. Al deze jeugdige arbeiders komen uit de volkrijke woonwijken. Een drukkerijbedrijf als dat van Nijgh en Van Ditmar (fig. 4) heeft overwegend gezinshoofden onder zijn personeel; maar ook hiervoor maken de gemakkelijke verbindingen een vrij sterke spreiding der woonplaatsen mogelijk.

Dat de in de binnenstad gevestigde industriele bedrijven talrijk en van allerlei aard zijn, toont een door mij samengestelde industriekaart van Rotterdam, waarvan

²⁾ Zie Fr. Leyden, Die Entvölkerung der Innenstadt in den grösseren Städten von Holland, IV Rotterdam. (Tijdschrift v. Econ. Geogr., April 1935).

Fig. 1.
Woonplaatsen van het personeel van R. Mees & Zoonen, Bankiers en Assurantie-Makelaars. (Beursplein 9-10)

Fig. 2.
Woonplaatsen van het personeel van N.V. Magazijn „De Bijenkorf”. (Schiedamsche Singel 40)

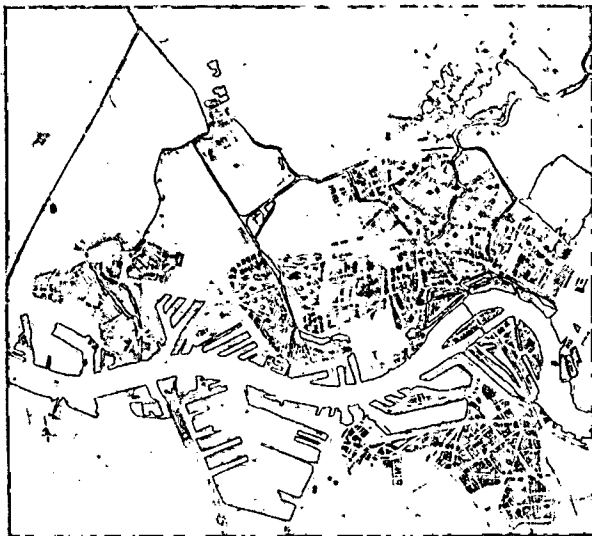

Fig. 3.
Woonplaatsen van het personeel van N.V. Mij. tot Expl. der fabriek van de kl. cacao en chocolade-art. v.h. H. Ringers. (Baan 52-60)

Fig. 4.
Woonplaatsen van het personeel van de drukkerij N.V. Nijgh & Van Ditmar. (Wijnhaven 113)

in den zomer van 1938 een goed uitgevoerde kopie aanwezig was op de tentoonstelling „Ontdek Uw Stad”. Deze kaart laat zich hier moeilijk reproduceeren. Wij bepalen ons er dus toe de kaartjes te geven van de verspreiding (omstreeks 1932) van enkele belangrijke bedrijfsgroepen, die in de oude stad nog al sterk vertegenwoordigd waren: de metaalindustrie, de grafische bedrijven, de papierindustrie en de kledingindustrie. (Zie fig. 7, 8, 9 en 11). Op deze kaartjes zijn alleen de bedrijven met 10 of meer arbeiders aangeteekend!

De geheele stad telde in de jaren, waarvoor de kaarten gelden (d.i. ongeveer van 1936 tot 1940), bijna 1400 industriële bedrijven met ieder 5 of meer arbeiders, tezamen met bijna 39.000 arbeiders. Nu blijken er van de Rotterdamse bedrijven met 5 of meer arbeiders door de verwoesting ongeveer 500, d.i. 36 pCt., te zijn getroffen, waardoor ongeveer 11.300 arbeiders, d.i. ongeveer 29 pCt. van het totaal aantal werkzame arbeiders, buiten werk kwamen. Van de getroffen bedrijven lag ruim de helft, ongeveer 260, in den ouden stadsdriehoek. Van de getroffen arbeiders vond bijna de helft (ongeveer 47 pCt.) emplooi binnen den stadsdriehoek. En dan hebben wij hiermede nog alleen de bedrijven van 5 of meer arbeiders op het oog. In de getroffen stadsgedeelten bevonden zich echter hoevendien nog ongeveer 800 bedrijven van 1 tot 4 arbeiders met tezamen 1800 daarin werkzame personen.

Een deel van het bedrijfsleven heeft zich na de verwoesting naar het Oude Westen verplaatst. Dit stadsgedeelte heeft daarmede tijdelijk de city-functie overgenomen. Bijzondere maatregelen moesten zelfs worden genomen om te verhinderen, dat het toch reeds zoo gevoelig verminderde aantal woningen door dit proces niet nogmaals zou worden verkleind. In hoeverre dit Oude Westen de city-functie blijvend zal weten vast te houden, zal de tijd moeten leeren. Van de industriële bedrijven kwamen er eenige in het Noorden terecht. Maar ook hebben enkele groote en vrij groote bedrijven voorgoed Rotterdam verlaten en zich elders gevestigd. Toch trachten de meesten weer in Rotterdam aan den slag te komen. En het Gemeentebestuur doet ook alles om door beschikbaarstelling van terreinen, permanente gebouwen en noodgebouwen in de behoefte te voorzien.

Met dat al blijft het vraagstuk van het herstel van de binnenstad en daarmede van het bedrijfsleven urgent en vraagt het om een doeltreffende oplossing, waarbij rekening wordt gehouden met voldoende ruimte en vrijheid voor een spontane en oogenschijnlijk weinig aan vaste lijnen gebonden ontwikkeling van het aan de stadskern gebonden economische leven.

Bedrijfs-grootte.

Om te zien in welke mate de binnenstad bezet was door een groot aantal kleine industriele bedrijven, behoeft men slechts de hiernevens opgenomen grafieken te bekijken. De eerste grafiek (fig. 5, blz. 579) onderscheidt de industriele bedrijven volgens het aantal arbeiders, dat zij in dienst hebben (5—9, 10—14, 15—19, enz.) en geeft links het aantal bedrijven, rechts het aantal arbeiders, dat in iedere grootte-klasse valt. De waarden zijn alle gegeven respectievelijk voor: 1e de geheele stad; 2e. het aaneengesloten verwoeste stadsgebied (ongeveer 260 ha); 3e. den ouden stadsdriehoek. De aan den bovenrand aangegeven percentages hebben, wat de aantallen bedrijven betreft; betrekking op het aantal totaal bedrijven in de geheele gemeente (1370 bedrijven = 100 pCt) en op het totaal aantal daarin werkzame arbeiders (38.616 arb. = 100 pCt). De getallen zijn ontleend aan de gegevens van de Arbeidsinspectie³⁾. Opvallend is het groote aantal bedrijven in de groep van 5—9 arbeiders, terwijl het totaal aantal daarin werkzamen toch niet zoo groot is als het aantal, dat werkzaam was in het veel kleinere aantal bedrijven met 500 en meer arbeiders. Ook blijkt, dat zich in den ouden driehoek nog een paar tamelijk groote bedrijven hadden gehandhaafd.

Bedrijfs-groepen.

De tweede grafiek (fig. 6, blz. 579) geeft de aantallen bedrijven en de aantallen daarin werkzame arbeiders, resp. voor de geheele stad, voor het verwoeste stadsgebied en voor den stadsdriehoek, doch nu ingedeeld volgens de bedrijfs-groepen.

Hierbij dient te worden opgemerkt, dat de groepen XI—XIII, welke de Metaalbedrijven omvatten, vroeger werden onderverdeeld in: XI smederijen enz., XII machine-industrie enz. en XIII werven enz. Aangezien echter de grenzen tusschen deze bedrijven moeilijk te trekken zijn, vatte de bedrijfstelling 1930 dan ook alle metaalbedrijven samen tot een groep XI—XIII.

Thans gaan wij na in hoeverre in de verschillende bedrijfs-groepen door de verwoesting bepaalde bedrijven worden getroffen.

Groep I omvat vrijwel alleen glashandel, -slijperij, -etserij en -verzilvering en glas-in-lood-zetterij.

Groep II is in Rotterdam niet vertegenwoordigd.

Groep III, de drukkerij, was hoofdzakelijk geconcentreerd

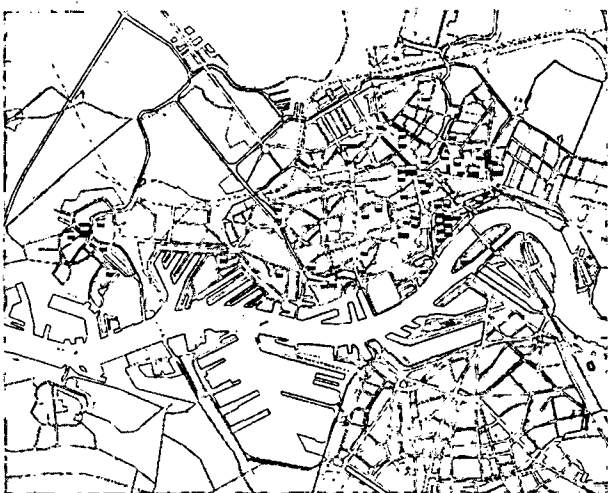

Fig. 7.

De grafische bedrijven met 10 of meer arbeiders.

³⁾ Zij zijn niet exact geldig voor een bepaald tijdstip, doch geven ongeveer den gemiddelden toestand weer over een periode van omstreeks 2 tot 3 jaren (\pm 1936). De bewerking ervan, de becijferingen en het tekenwerk hadden plaats op het Econ. Geogr. Instituut der Ned. Econ. Hoogeschool door en onder leiding van den heer G. H. L. Zeegers, ec.drs.

in en rondom den ouden stadsdriehoek (zie het hier- voren gegeven kaartje, fig. 7).

Groep IV betreft hoofdzakelijk timmermans-, loodgieters-, schilders- en behangerswerkplaatsen.

Groep V: hiertoe behoorden vooral verfmalerijen, vernis- en lakindustrie, en verwerking van chemicaliën; oliën en vetten en geneesmiddelen.

Groep VI: tot de hierin getroffen bedrijven behooren vooral de meubelindustrie, borstelmakerij, kistenmake- rij, jalouziëfabrieken en kuiperij.

Groep VII omvat de kledingnijverheid en de reiniging. Aangezien wasscherij en strijkerij hoofdzakelijk in en bij de woonwijken gevestigd zijn (fig. 8) werden er

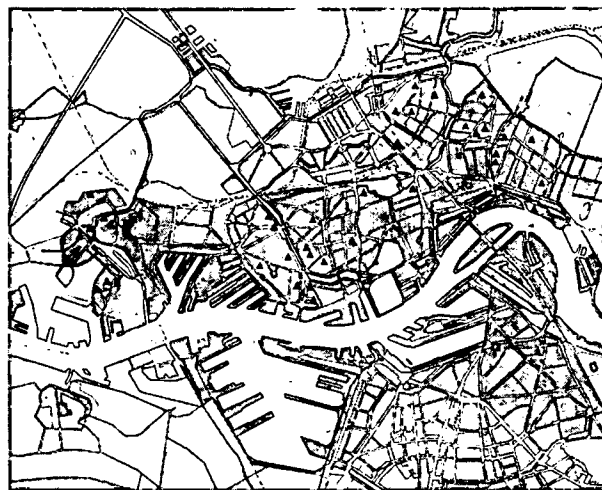

Fig. 8.

De wasscherijen en strijkerijen met 10 of meer arbeiders.

door de verwoesting slechts een negental wasscherijen en ververijen van 5 of meer arbeiders getroffen met in totaal 213 arbeiders. Anders is het met de kleding- industrie (zie fig. 9). De gemiddelde bedrijfs-grootte is voor de kledingindustrie in de geheele stad 34.8 per bedrijf, voor het verwoeste stadsgebied 36.6 per be- drijf, doch voor den stadsdriehoek 38.7 per bedrijf.

Fig. 9.

De kledingindustrie. Bedrijven met 10 of meer arbeiders.

Weliswaar is de kledingindustrie over het geheele stads- gebied verspreid, zooals uit de desbetreffende grafiek (zie fig. 10, blz. 580) blijkt, maar dat zijn dan in hoofdzaak de onmiddellijk verzorgende bedrijven: kleermakerijen, kleine ateliers, enz. Zoo spoedig het bedrijven zijn van 10 of meer arbeiders, en vooral die van 20 tot 50 arbeiders, dan gaat het om de eigenlijke confectie-ateliers

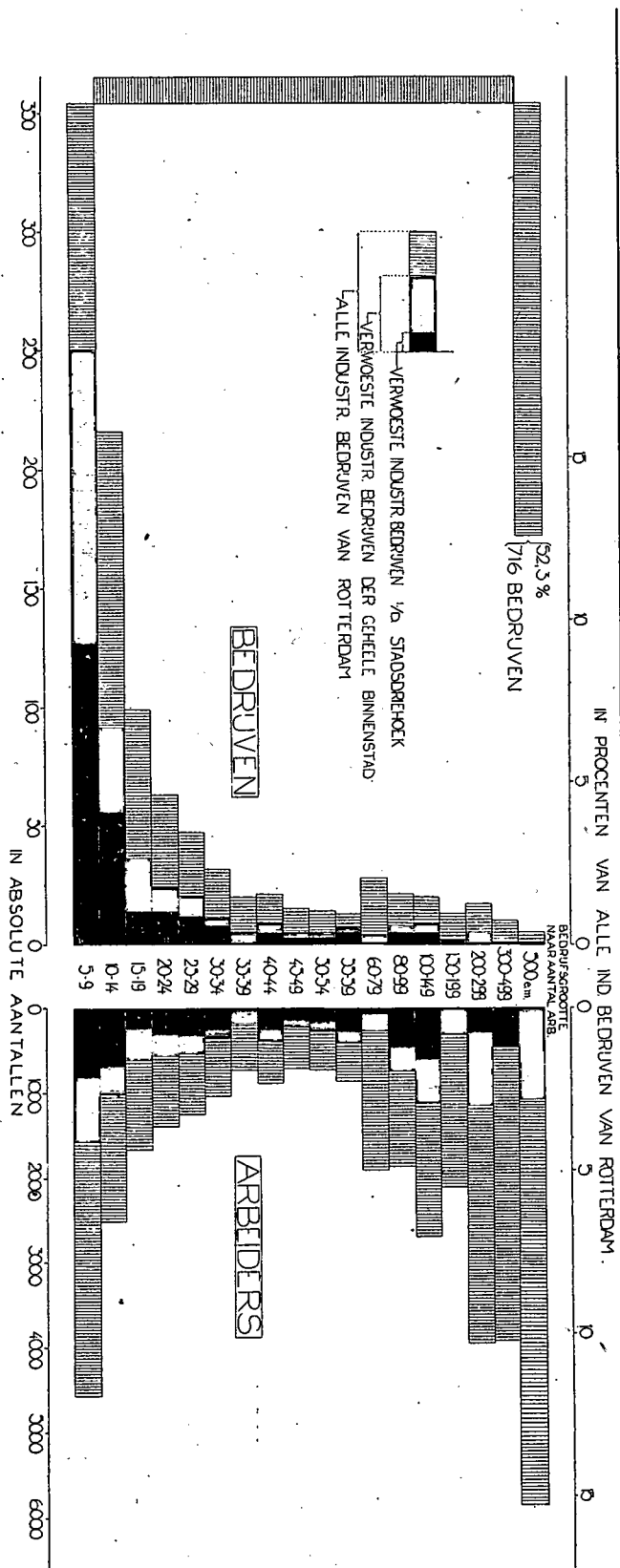

Fig. 5.

De industriële bedrijven, gegroepeerd volgens bedrijfsgrootten naar het aantal arbeiders.

I = Aa = Aardewerk, glas, kalk en steen.	V = Ch = Chemische nijverheid.
II = Di = Diamant e.a. edelstenen.	VI = Ho = Hout-, kurk- en stroobewerking.
III = Gra = Grafische en fotografische bedr.	VII = Kl = Kleding en reiniging.
IV = Bw = Bouw- en aanverwante bedr.	VIII = Ku = Kunstnijverheid.

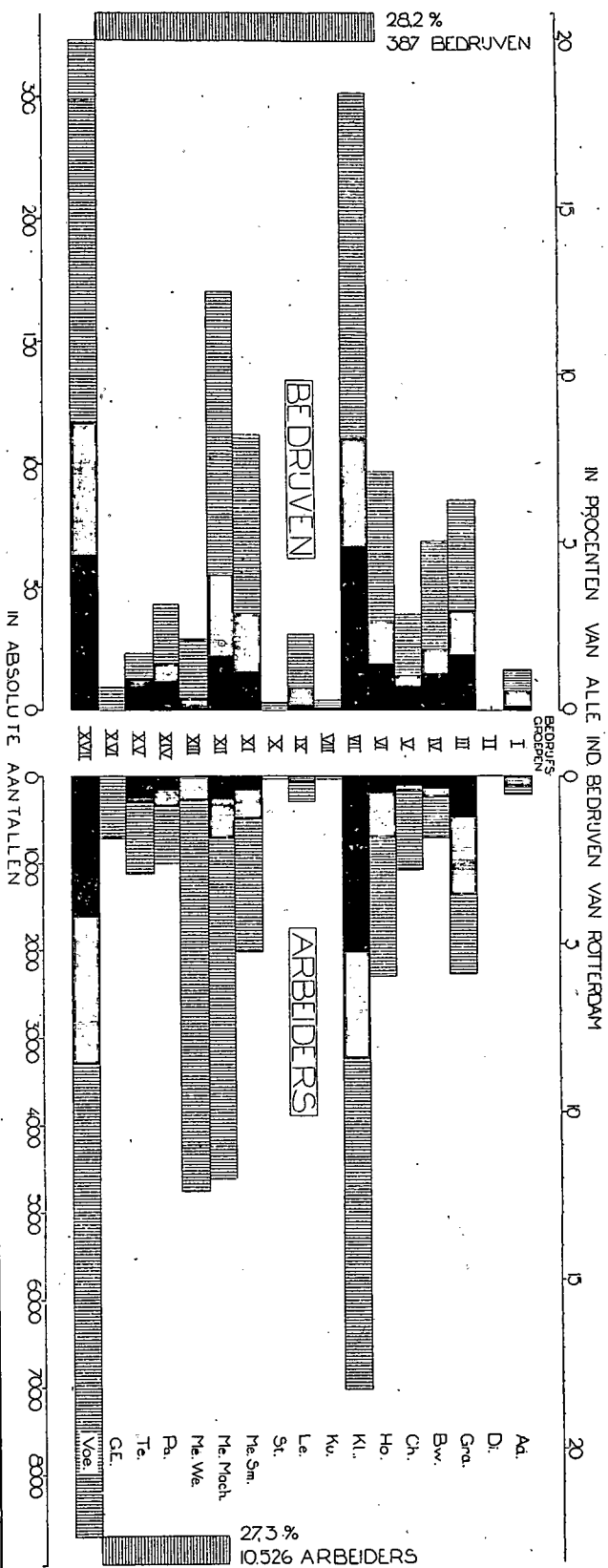

Fig. 6.

De industriële bedrijven volgens de groepen der bedrijfstelling. (Zwart voor den stadsdriehoek. Donker gearceerd voor het overige verwoeste gebied.)

IX = Le = Leder, wasdoek, rubber.	XIII = Me-We = Scheepsb. wagenb., en constr.
X = St = Oer, steenkolen, turf.	XIV = Pa = Papier.
XI = Me-Sm = Smederijen, enz.	XV = Te = Textielnijverh.
XII = Me-Mach = Machines, motoren, enz.	XVI = G.E. = Gas en Electriciteit.
	XVII = Vo = Voedings- en genotmidd.

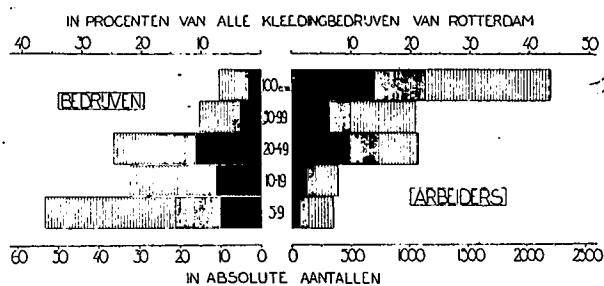

Fig. 10.

De kledingindustrie van Rotterdam volgens de bedrijfsgrootten. (Zwart voor den stadsdriehoek. Donker gearceerd voor het overige verwoeste gebied.)

en fabrieken, die werken voor grossiers enz. en die vooral lingerieën, bedrijfskleding enz. vervaardigen. Deze zijn dan ook het sterkst in de binnenstad geconcentreerd geweest, zooals de kaart (fig. 9) duidelijk laat zien.

Groep VIII speelt geen rol.

Groep IX omvat in de getroffen bedrijven in het bijzonder eenige tandtechnische inrichtingen (rubber!).

Groep X is uiteraard niet in de stad vertegenwoordigd.

Groep XI omvatte in het verwoeste gebied allerlei metaalbe- en verwerking, van kachelsmederij, koper- en blikslagerij tot goud- en zilversmederij toe.

Groep XII betreft vooral de fabricage en de herstelplaatsen van allerlei kleine en groote machinerieën, kantoor-machines, elektrische apparaten, motoren, instrumenten, uurwerken, enz.

Groep XIII was vertegenwoordigd door enkele carrosserie- en wagenmakerijen en, in het zuidelijk stadsdeel, de eigen herstelplaats der Holland-Amerikalijn aan de Wilhelminakade.

Groep XIV omvat de cartonnage- en papierwarenindustrie en verder eenige boekbinderijen (voor de verspreiding zie fig. 11).

Fig. 11.

De papierwaren- en cartonnagebedrijven met 10 of meer arbeiders.

Groep XV omvat, behalve de Kon. Tapijtfabriek, hoofdzakelijk de zakkenindustrie en de zeil- en dekkleedemaking.

Groep XVI was practisch niet in de verwoeste stadsdeelen vertegenwoordigd.

Groep XVII, de groote groep der voedings- en genotmiddelen, was in de verwoeste gebieden vertegenwoordigd door een 32-tal middel-groote en kleine bakkerijen, een 10-tal tabaks- en sigarenbedrijven, en verder slagrijen, vleeschhouwerijen, vleeschwarenfabrieken, mosterd- en azijnmakerij, chocolade- en suikerwerkfabrieken (w.o. enkele vrij groote), distilleerderij en likeur-

stokerij, conservenindustrie, kaasbewerking, wijnbottelarij, koffiebranderij, koffiepellerij, enz.

Uit de kaart van de verspreiding der metaalbewerkende bedrijven (fig. 12) blijkt, dat deze groepen (XI-XIII) in

Fig. 12.

De metaalbedrijven met 10 of meer arbeiders. (De met grootere teekens aangegeven bedrijven hebben 100 of meer, resp. 1000 of meer arbeiders.)

den stadsdriehoek en daaromheen door een groot aantal bedrijfjes vertegenwoordigd zijn. Ook de grafiek van de bedrijfsgroepen (fig. 6) toont dit aan. Maar terwijl alle metaalindustrieën tezamen in Rotterdam aan 1/3 van het geheele aantal industrie-arbeiders emplooi gaven, was slechts ongeveer 5 pCt. van alle arbeiders als metaalarbeider werkzaam in het verwoeste stadsdeel en zelfs nog niet 2 pCt. binnen den ouden stadsdriehoek.

Om duidelijk aan te toonen, welk gedeelte van de bedrijven van iedere bedrijfsgroep resp. in de verwoeste gebieden en in den stadsdriehoek was gelegen en welk percentage van de arbeiders van iedere groep in de verwoeste stad, resp. in den stadsdriehoek werden aangetroffen, vatten wij deze percentages nog eens in een tabel samen (tabel I). Het totaal aantal bedrijven, resp. arbeiders van iedere groep, voor geheel Rotterdam is telkens als 100 pCt. genomen!

Tabel I.

Groep	% v/h aantal bedrijven van geheel Rotterdam		% v/h totaal aantal arbeiders in iedere bedrijfsgroep v. geh. Rotterdam	
	Stadsdriehoek	Het geheel verwoeste gebied	Stadsdriehoek	Het geheel verwoeste gebied
I	11.76	47.06	8.41	50.93
II	—	—	—	—
III	26.74	47.69	20.81	60.14
IV	21.74	36.23	21.51	33.24
V	35.89	25.64	9.86	15.81
VI	37.11	19.59	8.74	30.73
VII	26.69	44.22	28.80	46.20
VIII	—	25.—	—	17.65
IX	6.45	29.03	4.12	27.49
X	—	—	—	—
XI	14.29	34.82	7.77	23.73
XII	12.74	32.55	5.68	15.32
XIII	3.45	17.24	0.17	5.88
XIV	27.91	44.18	16.15	33.90
XV	39.13	56.52	16.16	26.40
XVI	—	—	—	—
XVII	16.28	30.23	15.16	31.26
(alle bedrijven tezamen)	19.05	35.99	13.83	29.23

Uit deze cijfers blijkt de betrekkelijk groote beteekenis van den ouden stadsdriehoek voor de bedrijfsgroepen III, IV, VII, XIV en XV.

Wanneer wij tot nu toe steeds den duidelijk zich afteeknenden stadsdriehoek als „city” hebben genomen, dan zijn wij in zooverre niet geheel juist geweest, omdat eigenlijk ook

de aan de Noord- en Westzijde daaraan grenzende stadswijken reeds voor een niet ongelukkig gedeelte in het bedrijfsleven van de binnenstad waren betrokken. Dit blijkt uit de hier weergegeven tabel voor de verwoeste stadsdeelen.

Tabel II.

Stadsdeel (de cijfers hebben — behalve die voor de gemeente Rotterdam — alleen betrekking op het verwoeste gebied)	Aantal bedrijven van 5 en meer arbeiders	Aantallen arbeiders	Gemiddeld aantal arbeiders per bedrijf
Stadsdriehoek	261	5.341	20,46
Westen	81	1.591	19,64
Noorden	96	2.777	28,93
Oosten	47	1.254	26,68
Zuiden	8	327	40,88
Totaal v/h verwoeste gebied	493	11.290	22,90
Gemeente Rotterdam	1370	38.616	28,19

Stadsdeel	Bedrijven in % van verwoeste gebied	Arbeiders in % v/h. totaal daarin werkzame arbeiders	Bedrijven in % van alle ind. bedrijven der gemeente	Arbeiders in % v/h. totaal daarin werkzame arbeiders
Stadsdriehoek ..	52,95	47,31	19,05	13,83
Westen	16,43	14,09	5,91	4,12
Noorden	19,47	24,59	7,01	7,19
Oosten	9,53	11,11	3,43	3,25
Zuiden	1,62	2,90	0,58	0,85
Totaal v/h verwoeste gebied	100,—	100,—	35,98	29,24

Er is duidelijk verschil tusschen het Westen en vooral het Noorden met het Oosten. Het Zuiden, waartoe de Linker Maasoever met inbegrip van het Noordereiland behoort, en waar het om een veel minder omvangrijke en minder aaneengesloten verwoesting gaat, kan hier buiten beschouwing worden gelaten. (Als grens tusschen Westen en Noorden namen wij de spoorlijn met het stukje Schiekade tot aan het Hofplein, als grens tusschen Noorden en Oosten de lijn langs den Hoogen Boezem over het Oostplein naar het Maasstation).

Uit de beschouwingen, de kaarten en het cijfermateriaal is thans wel duidelijk te maken vast te staan, dat bij den wederopbouw van Rotterdam rekening zal moeten worden gehouden met het herstel van het veelzijdige industriele apparaat, dat deel uitmaakte van het economische hart der stad. Het zal echter heel moeilijk zijn, voor de vele kleine bedrijfjes behoudende en niet te dure verdueren te scheppen. Reeds voor enkele jaren wezen wij op de noodzakelijkheid van de oprichting en de exploitatie van *bedrijfsgebouwen*, welke er speciaal op zouden moeten worden ingericht om aan kleinere en grootere bedrijven en bedrijven bedrijfsruimten van allerlei grooten te verhuren. Maar ook zal men de vestiging van kleine bedrijfjes in andere dan industriegebouwen of in andere dan industriewijken niet mogen tegengaan: eenerzijds teneinde het meest economische gebruik van de gebouwen te bevorderen, en anderzijds om aan de kleine, weinig draagkrachtige ondernemingen het bedrijf in de herbouwde binnenstad niet geheel onmogelijk te maken. Men vergete niet, dat een voor den oppervlakkigen beschouwer nauwelijks waarneembare symbiose de meest verschillende bedrijfsgroepen en grote en kleine bedrijven met elkander verbindt en van elkander afhankelijk doet zijn. Ook in de tijdelijke verschuiving naar het Westen komt dit al weer eenigermate tot uiting.

Een belangrijk aantal van de kleine en middelgrote industrieën zal trouwens blijvend onderdak vinden in de gestuurde gebouwen aangrenzende stadsdeelen. In het bijzonder zal het Oude Westen van Rotterdam, dat tijdelijk de functie van city heeft moeten overnemen, deze functie ook gedeeltelijk behouden. Het zwaartepunt van binnenstadsleven zal in westelijke richting blijven te zijn verschoven, een situatie, welke ook door de ligging van het Centraal-station en door die van de Maastunnel zal worden beïnvloed en geconsolideerd.

W. E. BOERMAN.

DE ELASTICITEIT VAN DE VRAAG NAAR VEETEELTPRODUCTEN.

Een Zweedsch onderzoek.

De reeks der officieele publicaties in Zweden, die reeds menig belangwekkend economisch onderzoek bracht, is wederom met een dergelijk onderzoek verrijkt. Zoo juist is door het Departement van Landbouw een rapport gepubliceerd, dat in opdracht van de Landbouwcommissie-1938 door Dr. H. Wold is geschreven over het onderwerp: De vraag naar landbouwproducten en haar gevoeligheid voor prijs- en inkomensveranderingen ¹⁾. Dit rapport van den bekenden mathematisch-statisticus biedt ook voor den Nederlandschen lezer verschillende interessante conclusies, om welke reden wij er een uittreksel van willen geven. Het eenige verwijt, dat men den schrijver zou kunnen maken, is, dat de titel niet geheel juist is. Zijn onderzoek heeft betrekking op eieren, boter, vleesch en melk en voorts op een aantal verzamelposten van het budget. Wij hebben daarom een lichtelijk gewijzigden titel boven dit artikel geplaatst.

* * *

De schrijver behandelt zoowel de elasticiteit van de vraag t.o.v. inkomensveranderingen als t.o.v. prijsveranderingen. In een wiskundig-economische inleiding bespreekt hij de definities dier begrippen en de curven van constante elasticiteit. Hij laat voorts zien, dat de elasticiteit van de vraag t.o.v. den prijs voor een markt als geheel gelijk is aan het gewogen gemiddelde van de elasticiteiten voor de afzonderlijke personen in die markt. Voor de inkomenselasticiteit geldt dat niet steeds, maar alleen dan wanneer de verschillende personen met elkaar evenredige inkomensveranderingen hebben ondergaan.

Van de statistische methoden, die ter vaststelling van die elasticiteitscoëfficiënten kunnen worden gebezigd, noemt Wold eerst de *enquête-methode*, waarbij een aantal personen wordt ondervraagd. Deze methode is weinig gebruikt en het is zeer de vraag of ze goede resultaten zal geven; vele mensen weten n.l. zelf niet, wat ze in een hypothetisch geval zouden doen. Daarnaast komen de *huishoudrekeningen* (alleen voor vaststelling van de inkomenselasticiteit) en de methode van de *correlatierekening*, toegepast op gegevens over verbruik, prijs en inkomen. Terecht geeft de schrijver als zijn meening, dat bij deze laatste methode de correlatiecoëfficiënt een weinig doelmatige maatstaf is van den graad van samenhang, dien men vindt tusschen de te verklaren cijfers (die van de consumptie) en theoretische cijfers (berekend uit inkomen en prijzen). Hij bespreekt op juiste wijze de grenzen, die aan deze methode gesteld zijn, doordat onmeetbare invloeden niet kunnen worden in acht genomen en doordat het bestaan van een te hooge correlatie tusschen inkomens en prijzen (de twee verklarende reeksen) onderling de resultaten onzeker maakt. Onder hen, die de methode hebben ontwikkeld en verbeterd, noemt hij onzen landgenoot Dr. T. Koopmans.

* * *

Bij een meer gedetailleerde verantwoording van de gevolgde methode behandelt hij de vraag van het bestaan van meer dan één regressielijn, op gronden van economische logica, de *eerste regressielijn* als de meest betrouwbare. Hij laat ook zien, dat de gevonden elasticiteit niet systematisch wordt beïnvloed door eventuele meetfouten in de cijfers der verbruikte hoeveelheden; wel echter door meetfouten in de cijfers der prijzen.

Vervolgens schenkt hij aandacht aan de omstandigheid, dat in eenzelfde budgetonderzoek soms *uiteenlopende groepen* worden opgenomen, zooals arbeiders en ambte-

¹⁾ Efterfrågen på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och inkomstförändringar, Statens offentliga utredningar 1940: 16, Jordbruksdepartementet, Stockholm 1940.

naren, of stedelingen en plattelanders, die elk een eigen bestedingswijze van het inkomen hebben. Daardoor kan het gebeuren, dat de eene groep bij eenzelfde inkomen en bij dezelfde gezinsgrootte meer uitgeeft aan b.v. voeding dan de andere groep. Als al deze groepen in elk der inkomensklassen van het beschikbare materiaal zijn vertegenwoordigd, zal er geen systematische fout optreden in de elasticiteitsberekeningen. Maar dit wordt anders, wanneer de eene groep gemiddeld lagere inkomens heeft dan de andere. Er komt dan wel een systematische fout. Het beste is, dat men de groepen dan afzonderlijk beschouwt.

Een verder punt van behandeling is gelegen in de schalen, waarmee men gewoonlijk volwassene, kinderen en „halfwassenen” op één gemeenschappelijke noemer, de zgn. *consumptie-eenheid*, brengt. Daarvoor zijn getallenschalen opgesteld, die echter b.v. in Duitschland en de Vereenigde Staten nogal uiteenloopen. Blijkens de uiteenzettingen van den schrijver kunnen ook hierdoor systematische fouten optreden, die echter blijkens verderop medegedeelde cijfers in het onderhavige geval niet belangrijk waren.

Schrijver wijdt vervolgens een paragraaf aan de verschillen tusschen reacties op *langen* en *korten termijn*, in het bijzonder bij inkomensveranderingen. De lange duur van de meeste huurcontracten en de moeite en kosten, aan verhuizing verbonden, hebben b.v. tengevolge, dat een inkomensverandering eerst op den duur leidt tot een verandering in de uitgaven voor huur. Zodoende is de elasticiteit op korten termijn, die de huurutgaven vertoonen t.o.v. de inkomens, geringer dan de elasticiteit op langen termijn. In het totaal der andere uitgaven zal men dientengevolge een tegengesteld verschijnsel kunnen waarnemen.

Tenslotte is er nog de bekende kwestie of er verband bestaat tusschen de *prijselasticiteit* en de *inkomenselasticiteit* van de vraag. Een kwestie, waaraan reeds vele beschouwingen gewijd zijn en die in haar algemeenheid niet eenvoudig is. Wold volstaat hier terecht met het vermelden van de belangrijkste twee stellingen, nl. dat voor een artikel, dat geheel onafhankelijk is van de overige, de beide elasticiteiten gelijk zijn; voor een artikel, dat vervangen kan worden, is de prijselasticiteit altijd groter. Uitgangspunt van zijn bewijs dezer stellingen is de voor de hand liggende stelling, dat een evenredige verhooging van alle prijzen gelijk staat met een inkomensverlaging. Daar voor een artikel, dat volkomen onafhankelijk is van de andere, de prijsveranderingen van de andere artikelen irrelevant zijn, is er voor zoo'n artikel geen verschil in vraagverandering tengevolge van een prijsverhoging of van een inkomensverlaging van een evengroote relatieve afmeting.

* *

Wij hebben den inhoud van het theoretische gedeelte van Wold's geschrift wat uitvoerig weergegeven, omdat er eigenlijk geen boeken of artikelen zijn, waarin men dit alles zoo bijeen vindt, ofschoon veel er van bekend is. Voor wie Zweedsch leest, is het boekje daarom een zeer gemakkelijke gids, hetgeen wij uit het bovenstaande laten blijken. Doch ook voor hen, wien slechts de uitkomsten interesseeren, biedt het boekje veel. Thans willen wij daarvan het een en ander mededeelen.

In de eerste plaats worden een aantal cijfers gageven betreffende de *inkomenselasticiteit van verschillende uitgavengroepen* voor Zweedsche gezinnen in 1913; 1923 en 1933.

Hieronder volgen enkele dier cijfers:

Bij een verhoging met 1 pCt van de inkomens optredende verhogingen in de uitgaven voor:			
	1913	1933	
Voeding	0.45 pCt	0.53 pCt	
Woning	0.76	1.28	
Brandstof, licht en wasch-artikelen	0.74	0.67	
Huisraad	1.85	1.41	
Kleding en schoeisel	1.17	0.96	
Gezondheidszorg	1.31	1.09	
Ontwikkeling en ontspanning	1.70	1.88	

Vereenigingen, verzekeringen, belasting	1.44	1.24
Hulp in de huishouding...	5.20	1.73

Men leest hieruit, dat van de groepen als geheel voeding de meest noodzakelijke is, terwijl in 1913 hulp in de huishouding als de meest overbodige post scheen te worden gevoeld. In 1933 is deze rol overgenomen door de uitgaven voor ontwikkeling en ontspanning, doch de elasticiteit daarvan is veel lager dan die van hulp in de huishouding in 1913. De woninghuur, waarvan de elasticiteit in 1913 geringer was dan 1, was in 1933 elastisch geworden. Dit is een tegen den gewonen gang van zaken ingaande ontwikkeling; gewoonlijk wordt bij toenemende welvaart een behoefte meer en meer als een noodzakelijke gevoeld. Waarschijnlijk is echter het luxe-element in de woningen meer op den voorgrond gekomen.

* *

De belangrijkste resultaten van Wold zijn uiteraard die, welke op de afzonderlijke veeteeltproducten betrekking hebben. Als eerste artikel behandelt hij het pluimveeteeltproduct *eieren*. Zooals bekend is, vertoonen de prijzen van dit product aanzienlijke seizoenschommelingen. Het onderzoek werd daarom behalve voor jaargemiddelden ook uitgevoerd voor elk der kwartalen afzonderlijk. Het bleek, dat de beweging van inkomens en prijzen niet onderling gecorreleerd was, en daarom konden de prijs- en de inkomenselasticiteit beide met vrij groote nauwkeurigheid bepaald worden. De inkomenselasticiteit bleek omstreeks 0.7 te bedragen. De prijselasticiteit blijkt belangrijk groter te zijn bij hoogen prijsstand dan bij lagen prijsstand. In het goedkoopste kwartaal is zij 0.77, in het duurste kwartaal 1.46, of 90 pCt hooger. De prijzen zijn dan 65 pCt hooger. Dit is dus een fraai voorbeeld van een met den prijs veranderende elasticiteitswaarde.

De auteur heeft vervolgens nog een merkwaardige poging gedaan om het geheel van alle kwartaalcijfers dienstbaar te maken aan één bepaling van de elasticiteit. Hij gaat daarbij uit van den gedachtengang, dat het gewenscht is om in de verklarende reeksen (prijs en inkomens) de seizoenbewegingen te behouden en slechts het daardoor niet te verklaren gedeelte van de seizoenbeweging in het verbruik uit te schakelen. M.a.w. wordt een poging gedaan om de autonome (niet van prijs en inkomen afhankelijke) seizoenbeweging in het verbruik van eieren uit te schakelen en vervolgens nog eens de elasticiteiten te bepalen. Als indicator van deze autonome seizoenschommelingen beschouwt Wold het verbruik van melk. Hij motiveert dit door er op te wijzen, dat de melkprijs geen seizoenschommelingen vertoont en dat de schommeling in het melkverbruik dus blijkbaar een seizoenschommeling in de behoefte aan voeding weerspiegelt. Volgens deze cijfers is, het kwartaal Februari—April op 100 gesteld, de vraag naar melk in de kwartalen Mei—Juli, Aug.—Oct. en Nov.—Jan. resp. 87, 95 en 98. Op deze basis corrigerende vindt de schrijver voor de inkomenselasticiteit 0.76 en voor de prijselasticiteit 1.32. Deze cijfers zijn aan den hoogen kant in vergelijking tot de hiervoor gegeven cijfers en dit wordt door den schrijver verklaard als een aanwijzing van de hogere waarden van de elasticiteit op korten termijn, die te verwachten zijn. Inderdaad hebben bij deze laatste berekeningen de veranderingen van kwartaal op kwartaal een belangrijken invloed, terwijl in de voorafgaande berekeningen de veranderingen van jaar op jaar alleen invloed hebben. Legt men, althans voor de inkomenselasticiteit, daarnaast nog de cijfers volgende uit de budgetstatistiek, waardoor men een elasticiteit op nog langeren termijn afleest, dan vindt men inderdaad nog lagere cijfers, t.w. 0.3 à 0.5. De schrijver eindigt dit onderdeel met er op te wijzen dat, zooals verwacht moest worden, de prijselasticiteit hooger is dan de inkomenselasticiteit.

Omtrent de onderzoekingen over de andere artikelen moge in een vervolgartikel verslag worden uitgebracht.

J. TINBERGEN,

ROTTERDAM IN HET EERSTE KWARTAAL VAN 1940.

Nadat ik gedurende vele jaren regelmatig kwartaalsgewijs den economischen toestand van Rotterdam in dit tijdschrift heb belicht, gevoel ik mij verplicht deze serie van overzichten voorloopig af te sluiten met de publicatie van enkele gegevens, welke ik nog bijeen heb verzameld te brengen over het eerste kwartaal van het loopende jaar, het laatste uit het ongeveer honderdjarige vreedstijdvak, waarin Nederland na de liquidatie van den Belgischen afscheidingsoorlog heeft geleefd. Uiteraard hebben deze cijfers slechts historische waarde, zelfs in dezen engen zin, dat zij voor het heden en de toekomst niet van wezenlijke betekenis zijn. Men gelieve hen te aanvaarden als een appendix van een afgesloten hoofdstuk.

In de eerste plaats dan enkele cijfers over de zeescheepvaart in de Nederlandsche zeegeaten. Binnengekomen zijn de volgende aantallen loodsplichtige schepen:

	1939		1940	
	Januari/Maart	Januari/Maart	Januari/Maart	Januari/Maart
Vlissingen	725	357		
Nieuwe Waterweg	3986	904		
IJmuiden	940	429		
Vlie	348	2		
Eems	301	55		

De scheepvaartbeweging in den aanvang van 1940 heeft niet slechts gestaan onder den invloed van den oorlog, doch ook van den ongewoon strengen winter, welke uiteraard in de onderscheiden havens in verschillende mate zijn uitwerking op de zeescheepvaart heeft geoefend.

Voor den Nieuwen Waterweg staat intusschen wel vast, dat de bijzonder scherpe inzinking in de eerste plaats een gevolg was van de door den oorlog veroorzaakte verlamming van den doorvoer. De onderstaande cijfers (tons van 1.000 Kg) over het vervoer van goederen langs den Nieuwen Waterweg gedurende de eerste kwartalen van 1939 en 1940 doen dit verschijnsel duidelijk uitkomen:

	Invoer	Uitvoer	Inwaartsche doorvoer	Uitwaartsche doorvoer
Jan. 1939	617.224	322.365	1.771.350	893.981
1940	517.366	164.451	27.439	402.418
Febr. 1939	527.032	285.875	1.335.132	1.052.244
1940	415.980	138.672	15.450	50.227
Maart 1939	636.765	340.172	1.579.458	1.354.915
1940	442.479	134.226	43.988	250.090

(Cijfers ontleend aan de publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.)

Zoo deed zich het merkwaardige verschijnsel voor, dat in de maanden Februari en Maart de enkele invoer omvangrijker was dan de uitvoer en de geheele doorvoer tezamen. Eenerzijds legde dit feit getuigenis af van het streven van Nederland om zijn voorziening met overzeesche goederen zoo goed mogelijk te handhaven, anderzijds bood het een droevig beeld van de volslagen ontredde van het zeevervoer. Om te beginnen geldt dit voor den uitvoer, welke in 1940, vergeleken bij 1939, was gehalveerd, welk verlies weder voor ongeveer de helft kwam voor de enkele rekening van de artikelen steenkool en benzine. De inwaartsche doorvoer was reeds in deze abnormale vredesperiode praktisch verdwenen. De uitwaartsche doorvoer vertoonde nog naar verhouding groote getallen; evenwel bestond deze voor meer dan 90 pCt. uit steenkool, cokes en briketten.

In nauw verband met dezen gang van zaken vertoonde het bunkerbedrijf, voor zoover de levering aan Nederlandsche zeeschepen betreft, nog een beeld van krachtige activiteit, althans in Rotterdam (en Schiedam).

In het algemeen kan worden gezegd, dat in deze dagen van verschrompeld vervoer de activiteit langs den Nieuwen Waterweg in meer dan normale mate in Rotterdam was geconcentreerd. Ongeveer 95 pCt. van de uit zee binnenkomende schepen voer naar Rotterdam, tegen slechts ongeveer 86 pCt. gedurende het eerste kwartaal

van 1939. Van de binnenlandsche goederen was eveneens 95 pCt. voor lossing in Rotterdam bestemd, tegen slechts bijna 90 pCt. gedurende het eerste kwartaal van 1939.

Tezelfdertijd toonde het algemeene gemiddelde van de scheepsvrachten (1924—1926 = 1.000) de uit de volgende cijfers (goudbasis) blijkende geweldige stijging, waartegenover natuurlijk anderzijds ook zeer hooge uitgaven stonden:

	1939	1940
Januari	626	2900
Februari	627	4030
Maart	610	4207

Dat het binnenvaartverkeer in de Rotterdamsche binnenhavens veel slechtere cijfers te zien gaf dan een jaar te voren, is wel in hoofdzaak toe te schrijven aan den ongewoon strengen winter, welke anderzijds leidde tot een stijging van het goederenvervoer per spoor met ongeveer 80 pCt. en een toeneming van de levering van electrischen stroom voor licht en verwarming met bijna 15 pCt.

Met de vreemde schepen en goederen waren ook de vreemde menschen in Rotterdam schaarsch geworden. Het aantal in de Rotterdamsche hotels, pensions en volkshogementen aangekomen niet-Nederlandsche gasten daalde van ongeveer 8400 in het eerste kwartaal van 1939 tot ongeveer 3800 in het eerste kwartaal van 1940.

Daarnaast vertoonden de verschillende binnenlandsche indices (b.v. aanvoer van vlas en van vee) een naar verhouding opmerkelijke evenwichtigheid. Aan de hand van de uitkomsten van de verschillende takken van de P.T.T. is dit verschijnsel eveneens kenmerkend te belichten.

Eerste kwartaal	1939	1940
Verkocht aan postwaarden ..	f 857.000,—	f 780.000,—
Postwisselverkeer	f 2.814.000,—	f 3.331.000,—
Postkwitanties	f 2.175.000,—	f 2.240.000,—
(ingevorderd en betaald)		
Stortingen en uitbetalingen		
Postcheque en Girodienst ..	f 49.994.000,—	f 54.619.000,—
Locale telefoongesprekken ..	28.939.000	28.174.000
Interlocale telefoongesprekken (uitgaand)	797.000	865.000

Daarentegen daalde het aantal internationale telefoongesprekken van 138.000 tot 73.000, van welke laatste hoeveelheid er alleen reeds 54.000 werden gewisseld met de toenmalige Oslo-staten en Zwitserland.

Voor het telegramverkeer bleken de dalende tendenzen sterker dan de opwaartsche. Ondanks een toeneming van het aantal verzonden telegrammen van bijzondere soorten (brieffelegrammen, uitgestelde telegrammen en nachttelegrammen) met ongeveer 14.000, vertoonde de totale telegramwisseling een daling van ruim 30.000 stuks.

Ten slotte als toonbeeld van evenwichtigheid de balans van de spaarzaamheid: de spaarbanken ontvingen aan inleggelden f 7.672.896,95, terwijl zij terugbetaalden f 7.621.214,27.

Slaan wij de bladzijde om.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

AANTEKENINGEN.

De maatregelen tot herstel van het geldverkeer in België.

De oorzaken van de verstoringen.

De moeilijkheden op het terrein van het geld- en creditverkeer, welke zich in Nederland in Mei j.l. voordeden, waren van zoo geringe omvang, dat van sommige zijden zelfs het bankenmoratorium als volslagen overbodig werd aangemerkt. In België daarentegen was de situatie op dit terrein geheel anders.

De belemmeringen van het economisch leven in België waren in hoofdzaak te wijten aan de aanzienlijke schaarschte aan contante geldmiddelen, een verschijnsel, waarvan „Der deutsche Volkswirt” van 26 Juli — waaraan wij het een en ander ontleenen — de belangrijkste oorzaken ziet in de desorganisatie van de Nationale Bank van België,

het meenemen van groote bedragen aan haar geld door vluchtelingen en het oppotten van geld op groote schaal.

De maatregelen tot herstel.

Daar het bestuur der centrale bank gevluht was met medeneming van den geheelen voorraad bankbiljetten en clichés, werden in de eerste plaats de biljettenreserves der particuliere banken gemobiliseerd. Hierdoor was het mogelijk de loonen gedurende de eerste 6 weken uit te betalen. Bovendien werd het publiek aangespoord, de opgepotte biljetten weer in circulatie te brengen.

De belangrijkste maatregel op dit gebied was echter de oprichting per 13 Juli j.l. van een nieuwe circulatiebank¹⁾: de Emissiebank in Brussel, met als primair doel de voorziening in de groote behoefte aan contant geld, voortvloeiende uit de financiering van den wederopbouw. Als oprichters traden 9 Belgische banken en concerns op, welke, in afwachting van de uitgifte der nieuwe bankbiljetten, hun steun verleenden bij het beleenen van Belgisch schatkistpapier. De door de bezettingsautoriteiten bij de Nationale Bank aangestelde commissaris houdt, daarin bijgestaan door een vertegenwoordiger van de Reichsbank, voortdurend toezicht op de transacties van het nieuwe emissie-instituut.

Aan de nieuwe Emissiebank werden ruimere bevoegdheden verstrekt dan aan de Nationale Bank toekwamen. Mocht de Nationale Bank slechts handelswissels met een looptijd van niet meer dan 4 maanden disconteerden, aan de Emissiebank werd disconto-bevoegdheid verleend voor wissels met een looptijd van maximaal 6 maanden, terwijl zij bovendien werd gemachtigd, de voor den wederopbouw benodigde middelen ter beschikking van den Staat, de Provinciën en de Gemeenten te stellen. Het dividend werd bepaald op maximaal 4 pCt.

Intusschen is het bestuur der Nationale Bank met den voorraad biljetten en clichés uit Frankrijk teruggekeerd en is de verplaatsing van den zetel der Bank naar Frankrijk weer ongedaan gemaakt. „*Der deutsche Volkswirt*” meent echter te moeten betwijfelen, dat de Nationale Bank zonder meer de plaats van de nieuw opgerichte Emissiebank zal kunnen innemen, omdat de Emissiebank beter aan de nieuwe behoeften van het land is aangepast en met name zich beter leent tot inschakeling in het stelsel van „*Arbeitsbeschaffungswechsel*”, waarvan men de invoering in België verwacht.

Evenals in de overige bezette gebieden zijn ook in België weer tijdelijke maatregelen genomen in den vorm van de oprichting van „*Reichskreditkassen*”, ter betaling van soldij en requisitie-vergoedingen. De „*Reichskreditkassenscheine*” zijn, evenals de overige Deutsche betaalmiddelen en deviezen, bij de nieuwe Emissiebank als dekking toegelaten. De omrekeningskoers ten opzichte van den Belgischen Franc bedroeg eerst 1 : 10 en is thans gewijzigd in 1 : 12,5. Men mag verwachten, dat de Reichskreditkassen binnen afzienbaren tijd weer zullen worden opgeheven, zooals in Polen en in Nederland reeds is geschied.

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Bijzondere maatregelen op economisch gebied. De wet van 26 April 1940, houdende bijzondere voorzieningen met betrekking tot de in gebiedsdeelen van het Koninkrijk der Nederlanden gevestigde naamlooze vennootschappen en andere rechtspersonen, alsmede met betrekking tot zeeschepen, die gerechtigd zijn tot het voeren van de Nederlandsche vlag, treedt bij Verorde-

¹⁾ In den vorigen oorlog werd een bestaande bank — de Société Générale de Belgique — met de biljettenuitgifte belast.

ning van den Rijkscommissaris met ingang van 29 Augustus buiten werking. Voor 15 September 1940 moet opgave worden gedaan van alle op grond van genoemde wet tot stand gekomen zetelverplaatsingen van naamlooze vennootschappen en andere rechtspersonen. Deze verplaatsingen en de daarop berustende maatregelen kunnen geheel of gedeeltelijk nietig worden verklaard.

Voorts bevat de Verordening voorschriften ter verzekering van rechten op aandelen, welke tot uitdrukking komen in effecten, die overgebracht zijn naar een gebied buiten het Rijk in Europa.

De Rijkscommissaris kan, eveneens op grond van deze Verordening, bepalen, dat hieer te lande aanwezig bewijzen van aandeelhouderschap (effecten) ter afstemming moeten worden aangeboden. (E.V. 6/9/40, pag. 1101; Verordeningenblad No. 23.)

Octrooibedragen. Regeling van de betaling van bedragen, verschuldigd krachtens art. 21 van de Octrooiwet 1910 j^o art. 17 van het Octrooiwet 1921. (E.V. 6/9/40, pag. 1102; Verordeningenblad No. 24.)

Oorlogsmolesteredieten voor bedrijven. Hieronder worden verstaan credieten, welke voor rekening en risico van het Rijk aan door oorlogsmolest getroffen bedrijven worden verstrekt. De verstrekking geschiedt door middel van stichtingen, welke ten doel hebben dergelijke credieten te verleenen; het nadeelig saldo kan ten laste worden gebracht van het „*Herstellfonds 1940*”. Aan deze stichtingen wordt een commissaris toegevoegd, die op de verstrekking van de credieten toezicht uitoefent.

Verder bevat het besluit voorzieningen inzake overeenkomsten, die door den credietnemer vóór 15 Mei 1940 zijn aangegaan en overeenkomsten, welke door schuldvernieuwing in de plaats zijn gekomen van overeenkomsten, aangegaan vóór 15 Mei 1940. Voldoening van, resp. afdwaling van voldoening aan, dergelijke overeenkomsten is slechts mogelijk na verkregen toestemming van den aan den credietgever toegevoegden commissaris; behoudens voor:

1. arbeidsovereenkomsten (behalve voor zoover betreft vóór 15 Mei 1940 vervallen loonen);
2. huur- en pachtovereenkomsten;
3. renten van schuldverordeningen, waarvoor hypotheek is verleend;
4. verplichte periodieke aflossingen van de onder 3 bedoelde schuldverordeningen.

Voor wederkerige overeenkomsten geldt een speciale regeling. (E.V. 6/9/40, pag. 1102; Verordeningenblad No. 23.)

Visch naar België en Luxemburg. Een uitvoercertificaat voor den uitvoer van visch naar deze landen (Crisis Uitvoer Wet 1933) is thans niet meer vereischt. De bepalingen betreffende de monopoliseering van den uitvoer van deze artikelen blijven evenwel onverminderd van kracht. (E.V. 6/9/40, pag. 1102; Stct. No. 169.)

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Eieren. Vaststelling van maximumwinkelprijzen voor eieren. (E.V. 6/9/40, pag. 1104; Stct. No. 170.)

Nu geen veevoeder meer wordt ingevoerd, worden sinds 9 September geen restituties bij uitvoer van eieren en ei producten meer verleend. (E.V. 13/9/40, pag. 1129; Stct. No. 175.)

Gecondenseerde melk. Ter voorbereiding van de in trekking van het afleveringsverbod van gecondenseerde melk zijn eenige maatregelen genomen. Verplichte opgave aan de Zuivelcentrale van voorraden grooter dan 500 kg. (E.V. 13/9/40, pag. 1128.)

Landbouw-Prijzenbesluit 1940. Krachtens dit besluit kunnen met ingang van 29 Augustus, voorschriften worden gegeven ten aanzien van de prijzen van crisisproducten. (E.V. 6/9/40, pag. 1104; Verordeningenblad No. 23.)

RANTSOENEERING EN DISTRIBUTIE.

Brandstoffen, Vaste. Regeling van den verkoop en aflevering van vaste brandstoffen; deze regeling geldt tot 1 October 1940. Hierbij worden onderscheiden vaste brandstoffen voor kook- en verwarmingsdoeleinden en voor industrieel gebruik, de laatste categorie weer gesplitst in groot- en kleinindustrie. Turf valt buiten deze regelingen. (E.V. 6/9/40, pag. 1105.)

Distributietoewijzingen. Regeling van den inleverings-termijn van distributietoewijzingen door grossiers. (E.V. 13/9/40, pag. 1129.)

Electrotechnische Industrie. Instelling van een sectie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën, voor dezen bedrijfstak. Binnenkort wordt aansluiting bij deze sectie voor de betrokken ondernemingen verplicht gesteld. (E.V. 6/9/40, pag. 1107; Stct. No. 168.)

Goederen voor hotels e. d. Zoowel voor zeep, benodigd voor de hotelwasch, als voor den aankoop van textielgoederen voor hotels e. d., wordt een speciale toewijzing door de distributiekantoren verstrekt. (E.V. 13/9/40, pag. 1130.)

Hars, gom en terpentijn. Deze artikelen zijn aange- wezen als distributiegoederen. Verplichte inschrijving van de betrokken ondernemingen bij het Bestuur van het Rijksbureau voor Chemische producten. Bij de Hars-, gom- en terpentijnbeschikking 1940 No. 1 is het met ingang van 3 September j.l. aan ondernemingen, alsmede aan detailhandelaren, verboden, zonder schriftelijke vergun- ning van genoemd bestuur, deze artikelen te verhandelen of te verwerken. (E.V. 6/9/40, pag. 1108; Stct. No. 171; Verordeningenblad No. 24.)

Levensmiddelen aan hotels, café's e. d. Toewijzingen worden bepaald op 50 pCt. van het verbruik gedurende de maand September 1939. (E.V. 13/9/40, pag. 1129.)

Non-ferro metalen. Ieder, die niet ingeschreven is bij het Rijksbureau voor Non-ferro metalen en houder is van voorraden van meer dan 50 kg. van deze artikelen, in den vorm van ruw materiaal en/of halfabrikaten, moet hiervan opgave doen aan genoemd Rijksbureau. (E.V. 6/9/40, pag. 1107.)

Teer. Bij Beschikking van 31 Augustus j.l. zijn thans teer van alle soorten, alsmede producten, grotendeels bereid uit teer of waarvan teer het hoofbestanddeel uitmaakt, aangewezen als distributiegoed. De Koolteer- beschikking 1939 No. 1 is hiermede vervallen. De Sectie Teer van het Rijksbureau voor Chemische producten is belast met de uitvoering van de Teerbeschikking 1940 No. 1. Verplichte inschrijving bij deze Sectie voor de betrokken ondernemingen. Behoudens vergunning is het verhandelen, in voorraad hebben of verwerken van deze producten verboden. (E.V. 6/9/40, pag. 1109; Stct. No. 170.)

Terpentijn en lijnolie voor schildersbedrijven. Regeling van de distributie van natuur- en kunstterpentijn en van lijnolie (al dan niet bewerkt) voor de schildersbedrijven. Deze goederen zullen met ingang van 9 September slechts aan schilderspatroons worden verstrekt, die ingeschreven moeten zijn bij de sectie Verf- en Verfgrondstoffen van het Rijksbureau voor Chemische producten. Voor kunst- schilders zal een speciale regeling worden getroffen. (E.V. 6/9/40, pag. 1108; 13/9/40, pag. 1131; Stct. No. 171.)

VERKEER.

Maximum-snelheid. Vaststellen van maximum-snelheden voor motorrijtuigen op alle wegen (zoowel buiten als binnen de bebouwde kommen), waarvan slechts onder bepaalde voorwaarden eenige diensten, alsmede artsen, zijn uitgezonderd. (E.V. 9/8/40, pag. 988; Verordeningen- blad No. 15.)

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 3 28 Aug. '39	Lissabon 4 11 Aug. '37
Bk. (Bel.Bi.Eff. 3 28 Aug. '39	Londen 2 26 Oct. '39
Bk. (Vrsch.inRC 3 28 Aug. '39	Madrid 4 29 Mrt. '39*)
Athene 6 4 Jan. '37	N.-York F.R.B. 1 27 Aug. '37
Batavia 3 14 Jan. '37	Oslo 4 21 Sept. '39
Belgrado 5 1 Febr. '35	Parijs 2 3 Jan. '39
Berlijn 3 9 Apr. '40	Praag 3 1 Jan. '36
Boekarest 3 12 Sept. '40	Pretoria 3 15 Mei '33
Brussel 2 25 Jan. '40	Rome 4 18 Mei '36
Boedapest 4 28 Aug. '35	Stockholm 3 17 Mei '40
Calcutta 3 28 Nov. '35	Tokio 3.46 11 Mrt.'38
Dantzig 4 2 Jan. '37	Warschau 4 18 Dec. '37
Helsingfors 4 3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk. 1 25 Nov. '36
Kopenhagen 4 22 Mei '40	

*) 1 1/2 % bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.
 *) Niet officieel bevestigd.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen 1)		N. York *)		A'dam *)		Londen 1)	
10 Sept. 1940	23 1/2	34 3/4	10 Sept. 1940	2115	168/—	168/—	—
11 „ 1940	23 7/16	34 3/4	11 „ 1940	2115	168/—	168/—	—
12 „ 1940	23 7/16	34 3/4	12 „ 1940	2115	168/—	168/—	—
13 „ 1940	23 7/16	34 3/4	13 „ 1940	2115	168/—	168/—	—
14 „ 1940	23 7/16	—	14 „ 1940	2115	168/—	168/—	—
16 „ 1940	23 3/8	34 3/4	16 „ 1940	2115	168/—	168/—	—
18 Sept. 1939	22 7/16	36 3/4	18 Sept. 1939	—	168/—	168/—	—
23 Aug. 1939	18 1/16	37 1/4	23 Aug. 1939	2110	148 6/16	148 6/16	—

1) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver in \$c. p. oz. fine.
 *) In gulden per Kg. 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	31 Aug. 1940	7 Sept. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 105.438,98	—
Voorschotten op ultimo Juli 1940 aan de gemeenten verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede opc. op die belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾ Iden aan Suriname ¹⁾	73.536.759,35	f 77.444.254,35
Kasvord. weg. creditverst. a/h. buitenl.	9.666.982,70	9.666.982,70
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. v. Rijks-comptabelen	74.472.131,92	77.522.724,24
Vord. op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vord. op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	25.166.447,81	22.032.818,80
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	15.000.000,—	f 7.077.696,76
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	25.571,84
Schatkistbiljetten in omloop	78.912.000,—	137.345.000,—
Schatkistpromessen in omloop	669.000.000,— ²⁾	662.800.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	20.000.000,—	—
Zilverbons in omloop	23.888.165,—	23.464.451,50
Schuld op ultimo Juli 1940 aan de gem. wegens a.h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel.; aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede opc. op die bel. en op de vermogensbelasting	5.405.564,43	5.405.564,43
Schuld aan Curaçao ¹⁾	199.844,05	199.840,28
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	692.729,04	646.046,48
Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. ¹⁾	187.843.443,24	205.067.561,40
Id. aan andere Staatsbedrij- ven ¹⁾	21.500.000,—	21.500.000,—
Id. aan div. instellingen ¹⁾	169.849.294,86	177.021.011,53

1) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. 2) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 77.000.000,— *) Idem f 77.000.000,—

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
10 Sept. 1940	1.88 7/8	75.35 1/2	30.14	42.84	44.85 1/2	3.81 1/2
11 „ 1940	1.88 7/8	75.35 1/2	30.14	42.88	44.85 1/2	3.81 1/2
12 „ 1940	1.88 7/8	75.35 1/2	—	42.84	44.85 1/2	3.81 1/2
13 „ 1940	1.88 7/8	75.35 1/2	—	42.88	44.85 1/2	3.81 1/2
14 „ 1940	1.88 7/8	75.35 1/2	—	42.88	44.85 1/2	3.81 1/2
16 „ 1940	1.88 7/8	75.35	—	42.88	44.85 1/2	3.81 1/2
Laagste d.w.	1.88 7/16	75.28	30.11	42.80	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 7/16	75.43	30.17	42.92	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. enh.	2/7 Sept. '40 Laagste	7 Sept. '40 Hoogste	7 Sept. 1940	9/14 Sept. '40 Laagste	14 Sept. 1940 Hoogste
Officieel:						
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½	4.03½
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47
Buenos Aires	Pes. p. £	16.90	17.13	17.01½	16.90	17.13
Niat-Officieel:						
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	525	525	525	525	525
Bangkok	Sh. p. £	22.12	22.12	22.12	22.12	22.12
Bombay	d. p. r.	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	P. p. £	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75
Hongkong	d. p. \$	14.98	14.98	14.98	14.98	14.98
Istanbul	Tf. p. £	515	515	515	515	515
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20
Madrid	Pt. p. £	37.70	37.70	37.70	37.70	37.70
Montevideo	d. p. p.	25.—	25.—	25.—	25.10	25.10
Rio de Janeiro	d. p. mil.	nom.	nom.	nom.	nom.	nom.
Shanghai	d. p. \$	3.50	3.62	3.50	3.50	3.50
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18

1) Nominaal.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mh.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
10 Sept. 1940	4.03½	—	39.95	—
11 " 1940	4.03½	—	39.95	—
12 " 1940	4.03	—	39.95	—
13 " 1940	4.03½	—	39.95	—
14 " 1940	4.03½	—	39.95	—
16 " 1940	4.04	—	39.95	—
18 Sept. 1939	3.82½	2.18	39.50	53.15
Muntpariteit	4.86	3.90½	23.81½	40½

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkte balans op 16 September 1940.

		Activa.		
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 77.250.000 Bijbank. " 149.077 Agentsch. " 870.510			f 78.269.587
Papier op het Buitenland	f 300.000			" 300.000
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgelopen	—			—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 149.477.826 1) Bijbank. " 5.646.085 Agentsch. " 55.551.726			f 210.675.637
Op Effecten enz. Op Goederen en Ceelen	f 209.641.598 1) " 1.034.038			" 210.675.637 1) " 15.000.000
Voorschotten aan het Rijk	f 1.128.388.723			" 1.142.646.216
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 14.257.493			" 48.202.904
Zilveren munt, enz.	—			" 4.500.000
				f 52.034.136
				f 1.551.628.480
		Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000			" 4.454.252
Reservefondsen	" 4.454.252			" 13.494.514
Bijzondere reserves	" 13.494.514			" 10.955.999
Pensioenfonds	" 10.955.999			" 1.314.789.490
Bankbiljetten in omloop	" 1.314.789.490			" 82.295
Banksignatiën in omloop	" 82.295			" 184.101.040
Rek.-Courant } Van het Rijk saldo's } Van anderen	f — " 184.101.040			" 3.750.890
Diverse rekeningen	" 3.750.890			f 1.551.628.480
Beschikbaar metaalsaldo	" 543.085.506			" 1.357.713.764
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	" 1.357.713.764			" 70.000.000
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	" 70.000.000			f 57.977.150
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 57.977.150			

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
16 Sept. '40	1.128.389	1.314.789	184.183	543.086	75.3
9 " '40	1.134.487	1.312.709	181.791	536.715	± 76
2 " '40	1.117.832	1.323.461	176.571	532.712	± 76
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	± 83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
16 Sept. '40	78.270	70.000	210.676	300	52.682
9 " '40	85.578	77.000	207.309	300	52.682
2 " '40	84.992	76.000	220.207	300	46.792
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pct.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ¹⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certificaten ¹⁾		In herdisc. v. d. member banks	In de open markt gehocht
7 Aug. '40	18.286,8	18.274,0	358,9	3,2	—
31 Juli '40	18.201,8	18.189,0	377,3	3,7	—
24 " '40	18.126,8	18.114,0	380,3	2,7	—
17 " '40	18.038,8	18.028,5	367,6	2,2	—
10 " '40	17.955,3	17.944,5	360,2	2,0	—
3 " '40	17.851,3	17.840,5	338,2	2,1	—
26 Juni '40	17.664,3	17.653,5	378,8	2,3	—
19 " '40	17.547,7	17.536,5	371,0	2,2	—
12 " '40	17.212,7	17.201,5	367,7	2,4	—
5 " '40	17.064,0	17.053,5	348,6	2,8	—
29 Mei '40	16.944,5	16.935,5	359,0	3,1	—
22 " '40	16.849,7	16.842,0	374,4	2,3	—
15 " '40	16.701,1	16.692,0	378,6	2,8	—
8 " '40	16.506,1	16.497,0	366,1	2,8	—
1 " '40	16.452,6	16.443,0	380,0	2,7	—
24 April '40	16.387,6	16.378,5	389,6	2,4	—
17 " '40	16.298,2	16.289,0	387,9	2,5	—
10 " '40	16.169,7	16.161,1	385,3	2,1	—

Data	Belegd in U.S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circulatie	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Goud-Deh-kings-perc. ³⁾	Algem. Deh-kings-perc. ⁴⁾
7 Aug. '40	2.445,9	5.280,9	15.595,6	137,5	89,3	—
31 Juli '40	2.447,9	5.247,6	15.574,6	137,5	89,2	—
24 " '40	2.449,9	5.223,3	15.534,9	137,5	89,2	—
17 " '40	2.449,9	5.230,4	15.439,9	137,4	89,0	—
10 " '40	2.449,9	5.232,5	15.335,6	137,2	89,0	—
3 " '40	2.449,9	5.247,8	15.203,4	137,2	88,9	—
26 Juni '40	2.473,3	5.144,5	15.163,0	137,1	88,8	—
19 " '40	2.473,3	5.103,9	15.108,8	137,1	88,7	—
12 " '40	2.477,1	5.081,3	14.789,6	136,2	88,5	—
5 " '40	2.477,1	5.065,2	14.643,3	136,2	88,4	—
29 Mei '40	2.477,1	5.038,4	14.542,4	136,2	88,4	—
22 " '40	2.477,1	4.984,6	14.527,1	136,1	88,3	—
15 " '40	2.474,1	4.968,7	14.396,1	136,1	88,2	—
8 " '40	2.466,7	4.954,8	14.191,3	136,1	88,1	—
1 " '40	2.466,7	4.945,5	14.153,1	136,1	88,1	—
24 April '40	2.466,7	4.918,5	14.125,7	136,1	88,1	—
17 " '40	2.466,7	4.931,1	14.031,7	136,1	88,0	—
10 " '40	2.466,7	4.923,4	13.898,3	136,1	88,0	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

2) „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito.

4) Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN, AANGESLOTEN BIJ HET FEDERAL RESERVE STELSEL.

Data	Aantal leening.	Discon-to's en beleen.	Belegingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waar-van time deposits
31 Juli '40	2	8.517	15.461	11.449	35.745	5.320
17 " '40	1	8.517	15.226	11.729	35.877	5.316
10 " '40	—	8.461	15.222	11.660	35.726	5.321
26 Juni '40	1	8.435	15.146	11.669	35.676	5.312
19 " '40	—	8.444	15.152	11.595	35.604	5.306
5 " '40	1	8.435	15.092	11.308	35.396	5.318
29 Mei '40	1	8.475	15.049	11.203	35.318	5.312
15 " '40	1	8.643	14.949	11.050	35.146	5.315
1 " '40	1	8.661	14.881	10.859	34.759	5.305
24 April '40	1	8.650	14.934	10.869	34.823	5.313
3 " '40	1	8.469	14.666	10.437	34.260	5.355

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheime	Andere wissels cheques en schatkistpapier	Beleeningen	
7 Sept. 1940	77,4	373,2	12.782,7	18,4	
31 Aug. 1940	77,2	415,0	12.880,8	30,6	
23 " 1940	77,4	364,3	12.132,4	19,8	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circulatie	Rehg.-Crt.	Diverse Passiva
7 Sept. '40	51,0	1.582,0	12.625,5	1.578,8	485,1
31 Aug. '40	55,9	1.851,4	13.026,5	1.607,6	492,1
23 " '40	50,7	1.675,9	12.106,6	1.642,2	478,7
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8